KOMERCIJALNA BANKA AD BEOGRAD

INFORMACIJE

O investicionim i dodatnim uslugama Odeljenja za brokersko dilerske poslove Komercijalne banke AD Beograd (Ovlašćene banke)

SADRŽAJ

1. OPŠTE ODREDBE 3
2. PODACI O BANCI I NJENIM USLUGAMA 3
   2.1. Podaci o Banci 3
   2.2. Investicione usluge i aktivnosti 3
   2.3. Podaci za kontakt 4
3. KOMUNIKACIJA SA KLIJENTOM 5
4. ZAŠTITA KLIJENATA 5
   4.1. Zaštita imovine klijenta 5
   4.2. Fond za zaštitu investitora 5
   4.3. Pravo na prigovor 7
5. UPRAVLJANJE SUKOBOM INTERESA 7
6. KATEGORIZACIJA KLIJENATA 9
   6.1. Mali klijenti 9
   6.2. Profesionalni klijenti 9
7. IZMENA KATEGORIZACIJE KLIJENATA 9
   7.1. Prelazak na viši nivo zaštite 9
   7.2. Odricanje od višeg nivoa zaštite 10
8. FINANSIJSKI INSTRUMENTI 10
   8.1. PRENOSIVE HARTIJE OD VREDNOSTI 12
      8.1.1. Akcije 13
      8.1.2. Obveznice 14
   8.2. INSTRUMENTI TRŽIŠTA NOVCA 15
   8.3. JEDINICE INSTITUCIJA KOLEKTIVNOG INVESTIRANJA 16
   8.4. IZVEDENI FINANSIJSKI INSTRUMENTI 17
9. PROCENA PODOBNOSTI 18
10. MESTA IZVRŠENJA NALOGA 19
11. TROŠKOVI I NAKNADE 19

1. OPŠTE ODREDBE

Zakonom o tržištu kapitala ("Sl. glasnik RS", бр. 31/2011- u daljem tekstu: Zakon) koji je stupio na snagu 17.05.2011. godine i podzakonskim aktima donetim na osnovu Zakona, regulisana su prava i obaveze učesnika na tržištu kapitala Republike Srbije, u skladu sa međunarodnim pravilima i standardima koji regulišu obavljanje investicionih aktivnosti i pružanje investicionih usluga.

Saglasno propisima i pravilima poslovanja, Komercijalna banka AD Beograd (u daljem tekstu: Banka), svojim klijentima pruža sve potrebne informacije o investicionim uslugama i aktivnostima, koje su neophodne i/ili korisne za donošenje investicionih odluka i procenu stvarnih i/ili potencijalnih rizika, od uticaja na finansijske efekte investicionog ulaganja.

2. PODACI O BANCI I NJENIM USLUGAMA

2.1. Podaci o Banci

Rešenjem Komisije za hartije od vrednosti (u daljem tekstu: Komisija), broj 5/0-46-2006/5-12 od 27.09.2012 godine, Banka je registrovana za pružanje investicionih usluga i obavljanje investicionih aktivnosti, kao i pružanje dodatnih usluga u okviru organizacionog dela Sektora HOV i finsnisjskih tržišta Odeljenja za brokersko dilerske poslove. Sedište Banke je u Beogradu, ul. Svetog Save br. 14, Internet stranica Banke je: http:/www.kombank.com.

Banka je član sledećih institucija:

- Beogradske berze a.d. Beograd (u daljem tekstu: "Berza") sa sedištem u Beogradu, Omladinskih brigada 1, + 381 11 3117 297, http:/www.belex.rs, e-mail: info@belex.rs,;
- Centralnog registra, depoa i kliringa hartija od vrednosti (u daljem tekstu: "CRHOV") sa sedištem u Beogradu, Nikole Pašića br. 3-5, + 381 11 3331 380, http:/www.crhov.rs, e-mail: info@crhov.rs;
- Fonda za zaštitu investitora, sa sedištem u Beogradu, Knez Mihailova 2-4,+ 381 11 2075 100, http:/www.aod.rs, e-mail: info@aod.rs;

Komisija za hartije od vrednosti je regulatorno telo na tržištu kapitala, sa sedištem u Beogradu, Omladinskih brigada 1, + 381 11 311 5118, http:/www.sec.gov.rs, e-mail: office@sec.gov.rs.

2.2. Investicione usluge i aktivnosti

Investicione usluge i aktivnosti Banke, uključuju:

- prijem i prenos naloga koji se odnose na prodaju i kupovinu finansijskih instrumenata,
- izvršavanje naloga za račun klijenata,
- trgovanje za sopstveni račun,
- usluge pokroviteljstva u vezi sa ponudom i prodajom finansijskih instrumenata uz obavezu otkupa,
- usluge u vezi sa ponudom i prodajom finansijskih instrumenata bez obaveze otkupa.

Pored navedenih, Banka pruža i dodatne usluge, kao što su:

- čuvanje i administriranje finansijskih instrumenata za račun klijenata, uključujući čuvanje instrumenata i sa tim povezane usluge, kao što je administriranje novčanim sredstvima i kolateralom,
- odobravanje kredita ili zajmova investitorima kako bi mogli da izvrše transakcije jednim ili više finansijskih instrumenata kada je društvo zajmodavac uključeno u transakciju,
- saveti društvima u vezi sa strukturom kapitala, poslovnom strategijom, spajanjem i kupovinom društava i sl.,
- usluge deviznog poslovanja u vezi sa pružanjem investicionih usluga,
- istraživanje i finansijska analiza u oblasti investiranja ili drugi oblici opštih preporuka u vezi sa transakcijama finansijskim instrumentima,
- usluge u vezi sa pokroviteljstvom,
- investicione usluge i aktivnosti, kao i dopunske usluge koje se odnose na osnov izvedenog finansijskog instrumenta (opcije, fjučerse, svopove, kamatne forvarde i ostale fin. instrumente u skladu sa Zakonom), a u vezi sa pružanjem investicionih usluga i aktivnosti, kao i dopunskih usluga.

U okviru investicionih i dodatnih usluga Odeljenje za brokersko dilerske poslove pruža i usluge:

- market mejkera,
- pozajmljivanja finansijskih instrumenata,
- zastupanja akcionara na skupštini akcionarskog društva.

2.3. Podaci za kontakt

Klijent može, osim ako nije drugačije ugovoreno, slati sva uputstva, naloge i obaveštenja, kao i ostvarivati sve druge oblike komunikacije sa Odeljenjem za brokersko dilerske poslove u vezi sa investicionim uslugama, aktivnostima ili dodatnim uslugama, na sledeće adrese i/ili kontakte:

Podaci za kontakt
Sektor HoV i finansijskih tržišta **Odeljenje za brokersko dilerske poslove** Makedonska 29/I, 11000 Beograd Tel. +381 (11) 3339031 +381 (11) 3339033 +381 (11) 3339034 Fax. +381 (11) 3339157 E-mail:brokeri@kombank.com Lično u prostorijama Odeljenja Ili u ovlašćenim ekspoziturama i filijalama ovlašćenim za obavljanje brokerskih poslova

3. KOMUNIKACIJA SA KLIJENTOM

Komunikacija između Odeljenja za brokersko dilerske poslove i klijenta, uključujući davanje i prijem naloga, kao i davanje dokumenata i drugih informacija od strane Odeljenja za brokersko dilerske poslove odvija se na srpskom jeziku, a na poseban zahtev klijenta, i na engleskom jeziku.

Ukoliko klijent zatraži komunikaciju s Bankom na engleskome jeziku, predmetni Ugovor o pružanju usluge zaključuje se u četiri primerka od kojih su dva na srpskom jeziku i dva na engleskom jeziku. Klijentu i Banci pripada po jedan primerak na svakom jeziku.

U slučaju odstupanja između dve verzija ugovora, primenjivaće se odredbe ugovora na srpskom jeziku.

Prilikom ostvarivanja bilo kog oblika komunikacije s klijentom, Odeljenje za brokersko dilerske poslove može da snimi ili na bilo koji drugi način beleži komunikaciju, a o činjenici snimanja ili beleženja klijent će biti posebno upozoren.

Način komunikacije izmedju klijenta i Odeljenja za brokersko dilerske poslove prilikom davanja i prijema naloga odnosno uputstava regulisan je Ugovorom.

Za potrebe svih usluga koje su predvidjene ovim dokumentom smatraće se, osim ako nije drugačije ugovoreno, da je obaveštenje i ostala medjusobna komunikacija primljena istog dana ako je primljena radnim danom tokom radnog vremena (8:00 - 16:00 sati). U slučaju slanja preporučenih pošiljki od strane klijenta datum predaje preporučene pošiljke će se smatrati datumom dostave, a datumom prijema smatraće se datum potpisivanja dostavnice lica ovlašćenog za obavljanje brokerskih poslova. U slučaju slanja preporučenih pošiljki od strane Odeljenja za boreksko dilerske poslove datum predaje preporučene pošiljke će se smatrati datumom dostave, a datum potpisa klijenta na dostavnici datumom prijema.

Klijent je dužan da odmah obavesti Odeljenje za brokersko dilerske poslove o promeni adresa i drugih podataka koji su relevantni za obaveštavanje kao i za izvršavanje obaveza Odeljenja za brokersko dilerske poslove prilikom pružanja investicionih i dodatnih usluga ili obavljanja investicionih aktivnosti. Odeljenje za brokersko dilerske poslove će izveštavati klijenta o svim uslugama koje mu je pružila, uključujući i troškove vezane za transakcije i usluge koje su preduzete za račun klijenta.

4. ZAŠTITA KLIJENATA

4.1. Zaštita imovine klijenta

U skladu sa Zakonom, imovina klijenta - finansijski instrumenti i novčana sredstva u Odeljenju brokersko dilerskih poslova i Odeljenju za obavljanje kastodi poslova - vodi se odvojeno od imovine Banke, na posebnim računima.

Navedena imovina klijenta nije vlasništvo Banke, ne ulazi u njenu imovinu niti u likvidacionu ili stečajnu masu, i ne može biti predmet izvršenja u vezi sa potraživanjima prema Banci. Banka vodi evidencije i račune na način koji omogućava da se neodložno, u svakom trenutku može izdvojiti imovina koju drži za jednog klijenta od imovine ostalih klijenata i imovine same Banke.

4.2. Fond za zaštitu investitora

Organizator Fonda za zaštitu investitora (u daljem tekstu: "Fond") je Agencija za osiguranje depozita.

Banka je član Fonda i ispunjava sve obaveze u skladu sa Zakonom i podzakonskim aktima koji regulišu tržište kapitala. Banka ne može koristiti informacije o Fondu u reklamne svrhe, niti na način koji ugrožava stabilnost finansijskog sistema i poverenje investitora.
Kroz plaćanje doprinosa Fondu zaštićena su potraživanja klijenata (uglavnom malih investitora) u slučaju otvaranja stečajnog postupka nad Bankom ili ako Komisija utvrdi da je Banka u nemogućnosti da ispuni svoje dospele obaveze prema klijentima, uključujući novčana sredstva koja duguje klijentima i finansijske instrumente koje drži za račun klijenata, a ne postoje izgledi da će se okolnosti u dogledno vreme značajno promeniti.
Shodno Zakonu, potraživanja klijenata – fizičkih ili pravnih lica u vezi sa novčanim potraživanjima u dinarima koja Banka duguje ili koja pripadaju klijentu, a nastala po osnovu obavljanja usluga upravljanja portfoliom i čuvanja i administriranja finansijskih instrumenata za račun klijenta, uključujući i čuvanje instrumenata i sa tim povezane usluge, kao što je administriranje novčanim sredstvima i kolateralom, osigurana su do vrednosti od 20.000 EUR u dinarskoj protivvrednosti za svakog klijenta.
Iznos potraživanja se obračunava na dan pokretanja sudskog postupka stečaja ili na dan kada Komisija utvrdi okolnosti o nastupanju osiguranog slučaja, a potraživanja se utvrđuju u skladu sa aktom Komisije, s tim što se uzimaju u obzir sve zakonske i ugovorne odredbe, naročito protivpotraživanja.
Obrazac prijave potraživanja, sadržinu prijave i spisak dokumentacije koja se podnosi uz prijavu, kao i rok u kome su klijenti dužni da podnesu zahtev za svoja potraživanja utvrđuje Agencija za osiguranje depozita.
Obaveštenje o nastanku osiguranog slučaja i rok za prijavu potraživanja, Agencija za osiguranje depozita oglašava u sredstvima javnog informisanja i na sajtu Fonda.
Vrednost finansijskog instrumenta ili novčani iznos plaćen umesto prinosa finansijskog instrumenta koji član Fonda nije u mogućnosti da otplati ili vrati utvrđuje se, gde je to moguće, upućivanjem na tržišnu vrednost finansijskog instrumenta.
Isplata osiguranog iznosa potraživanja vrši se preko banke koju određuje Agencija za osiguranje depozita. Troškovi isplate osiguranih iznosa potraživanja podrazumevaju i administrativne i druge troškove nastale u postupku utvrđivanja i isplate osiguranih iznosa potraživanja.
Organizator fonda ima obavezu da u što kraćem roku isplati osigurani iznos potraživanja.
Odredbe ove tačke ne primenjuju se na sredstva klijenata kreditnih institucija - potraživanja koja su osigurana zakonom kojim se uređuje zaštita depozita u kreditnim institucijama radi zaštite tih lica u slučajevima nedostupnosti depozita.
Odredbe ove tačke ne primenjuju se na potraživanja klijenata članova Fonda koja proizilaze iz transakcija u vezi sa kojima je klijent pravnosnažnom sudskom presudom osuđen za krivično delo, privredni prestup, odnosno prekršaj za pranje novca i finansiranje terorizma. U slučaju da postoji sumnja da potraživanje klijenta proizilazi iz transakcije povezane sa pranjem novca i finansiranjem terorizma, Fond može obustaviti sva plaćanja do donošenja sudske odluke.
Klijentom Odeljenja za brokersko dilerske poslove kao obveznikom članstva u Fondu čija su potraživanja zaštićena navedenim sistemom zaštite neće se smatrati, bez obzira na državu sedišta:

- investiciono društvo;
- kreditna institucija;
- pojedini profesionalni klijenti (kreditne institucije, investiciona društva, druge finansijske institucije čije poslovanje je odobrio ili nadzire odgovarajući nadzorni organ, društva za osiguranje, institucije kolektivnog investiranja i njihova društva za upravljanje, penzijski fondovi i njihova društva za upravljanje, dileri produktnih berzi, kao i ostala lica koja nadzire nadležni organ;
- Republika, autonomne pokrajine i jedinice lokalne samouprave, kao i druge države ili nacionalna i regionalna tela, NBS i centralne banke drugih država, međunarodne i nadnacionalne institucije, kao što su MMF, Evropska centralna banka, Evropska investiciona banka i ostale slične međunarodne organizacije;
- pravno ili fizičko lice koje poseduje više od 5 % akcija sa pravom glasa ili kapitala Banke, koje je u nemogućnosti da ispuni svoje obaveze, odnosno 5% ili više akcija sa pravom glasa ili kapitala društva koje je blisko povezano sa Bankom, kao i njihovi članovi porodica ili treća lica koja nastupaju za njihov račun;

- član Upravnog odbora Banke koji je u nemogućnosti da ispuni svoje obaveze, ako je na tom položaju na dan pokretanja stečajnog postupka nad Bankom, odnosno na dan objavljivanja rešenja Komisije o utvrđivanju potraživanja ili tokom tekuće ili prethodne finansijske godine, kao i članovi njihovih porodica ili treća lica koja nastupaju za njihov račun;
- klijenti, revizori i zaposleni Banke odgovorni za nastanak potraživanja koje je dovelo do finansijskih poteškoća.

Osigurani iznos u vrednosti od 20.000 EUR primenjuje se na ukupna potraživanja klijenta prema jednom članu Fonda, bez obzira na broj i mesto računa, pod uslovom da se takav povraćaj odnosi na sredstva u dinarima i na finansijske instrumente.
Dodatne informacije o Fondu možete pronaći na internet adresi Agencije za osiguranje depozita http:/www.aod.rs.

4.3. Pravo na prigovor

Klijent može uložiti pisani prigovor na rad Odeljenja za brokersko dilerske poslove prilikom pružanja investicionih i dodatnih usluga kao i prilikom obavljanja investicionih aktivnosti na način predviđen aktima Komercijalne banke AD Beograd kojima se reguliše pitanje rešavanja prigovor klijenata, u skladu sa kojim će Odeljenje za brokersko dilerske postupke postupiti prilikom rešavanja prigovora.

5. UPRAVLJANJE SUKOBOM INTERESA

Pravila o sprečavanju sukoba interesa u Odeljenju brokersko dilerskih poslova Komercijalne banke AD Beograd (u daljem tekstu: Pravila o sprečavanju sukoba interesa), detaljnije regulišu područje sprečavanja sukoba interesa koji se može pojaviti. Ovim pravilima se utvrđuju sledeći postupci:

- Identifikovanje potencijalnih i/ili postojećih okolnosti koje mogu predstavljati sukob interesa;
- Sprovođenje odgovarajućih preventivnih mera u svrhu sprečavanja ili otklanjanja sukoba interesa, kao i rešavanja tog sukoba interesa u okolnostima u kojima se preventivnim merama isti ne može otkloniti;
- Obaveštavanje klijenata u slučajevima postojanja sukoba interesa, kako bi mogli doneti odgovarajuće odluke.

Navedenim pravilima utvrđeno je da sukob interesa predstavlja svaku situaciju u kojoj Banka ili relavantna lica nisu neutralni i objektivni u odnosu na predmet poslovanja ili imaju profesionalne i/ili lične interese koji se sukobljavaju sa interesima klijenata, što može uticati na nepristrasnost u pružanju i obavljanju investicionih usluga i aktivnosti na štetu klijenta.

Kao okolnosti koje mogu dovesti do sukoba interesa smatraju se slučajevi kada:

- Banka i/ili relevantno lice mogu obavljanjem finansijskih aktivnosti i drugih finansijskih usluga, u ime klijenata kao i u svoje ime i za svoj račun ostvariti finansijsku korist ili izbeći gubitak na štetu klijenta, korišćenjem insajderskih informacija ili njihovim saopštavanjem trećim licima;
- Banka i/ili relevantno lice imaju interes od ishoda posla obavljenog za klijenta ili transakcije izvršene za račun klijenta, a koji se razlikuju od interesa klijenta;
- Banka i/ili relevantno lice imaju finansijski ili neki drugi motiv za pogodovanje interesima drugog klijenta ili grupe klijenata, na štetu interesa klijenta;
- Predmet poslovanja Banke i/ili relevantnog lica je isti kao predmet poslovanja klijenta;
- Postoji vlasnička povezanost Banke ili relevantnog lica sa licima koja su u tržišnoj utakmici sa klijentom;

- Banka i/ili relevantno lice prime ili će primiti od lica koje nije klijent dodatnu naknadu ili podsticaj u vidu novca, robe ili usluge, povodom posla obavljenog za klijenta, a da to nije uobičajna provizija ili naknada za taj posao;
- Izvršavanje ličnih transakcija se sprovodi suprotno ovim Pravilima;

Da bi sprečila okolnosti i situacije iz kojih može proisteći sukob interesa, Banka primenjuje sledeće mere:

- Obezbeđuje da organizacioni delovi Banke koji pružaju i obavljaju različite investicione usluge i aktivnosti i dodatne usluge, iste obavljaju nezavisno jednu od druge (npr, trgovanje za sopstveni račun, korporativno finansiranje, finansijska analiza);
- Kontinuirano razvija sisteme unutrašnje kontrole u cilju praćenja razmene informacija između relevantnih lica, koja su uključena u aktivnosti koje u sebi nose rizik od sukoba interesa;
- Vodi evidencije o ličnim transakcijama relevantnih lica;
- Banka uspostavlja i sprovodi takve organizacione mere koje su usmerene na sprečavanje i ograničavanje neprimerenog uticaja bilo kojeg lica na relevantno lice koje nudi investicionu uslugu i obavlja investicione aktivnosti,
- Uspostavlja obavezu primene opšteg načela o jednakom tretmanu svih klijenata iz iste kategorije (mali ili profesionalni klijent), što podrazumeva da relevantna lica moraju ravnopravno da štite interese svih klijenata u skladu sa dobrim poslovnim običajima i ne smeju zloupotrebljavati njihovu nestručnost i nepoznavanje poslovne prakse u cilju pribavljanja sebi ili drugim klijentima nepripadajuće koristi;
- Vodi evidencije, račune i korespodenciju, na način da u svakom momentu i odmah može izdvojiti imovinu jednog klijenta od imovine ostalih klijenata i imovine Banke;
- Preduzima mere kojima se obezbeđuje odvojenost računa i novčanih sredstava Banke i klijenta;
- Uspostavlja sistem za praćenje, čuvanje, vođenje i ažuriranje podataka o investicionim uslugama koje je Banka obavila u svoje ime i za svoj račun, a u kojima je došlo do sukoba interesa;
- Vodi evidenciju o preduzetim merama u slučajevima u kojima se pojavio sukob interesa;
- U pružanju i obavljanju investicionih usluga i aktivnosti, Odeljenje za brokersko dilerske poslove postupa sa dužnom pažnjom i poštuje poverljivost podataka o klijentima, u skladu sa propisima i internim aktima Banke.

Ukoliko u postupku unutrašnje kontrole investicionih i dodatnih usluga, kontrolor sazna za okolnosti koje mogu predstavljati sukob interesa, dužan je da o tom saznanju elektronskim putem obavesti svog neposrednog rukovodioca i sektor Compliance, na e-mail adresu: compliance@kombank.com, koji je dužan da izvrši proveru opravdanosti prijave sa aspekta postojanja činjenica koje generišu konkretan sukob interesa i preduzme mere iz domena svoje nadležnosti.

Ukoliko preduzete mere nisu dovoljne da bi se sa srazmernom sigurnošću osiguralo da klijent neće pretrpeti štetu, nadležni organizacioni deo, Odeljenje za brokersko dilerske poslove dužno je da, pre nego što počne sa pružanjem investicionih i dodatnih usluga i vršenjem investicionih aktivnosti, jasno i nedvosmisleno obavesti klijente o prirodi i/ili izvorima sukoba interesa, a rukovodioci organizacionih delova gde je nastao sukob interesa, dužni su da uspostave pojačanu kontrolu nastalog sukoba interesa koji se ne može otkloniti.

6. KATEGORIZACIJA KLIJENATA

Pre nego što započne sa pružanjem investicionih usluga, Odeljenje za brokersko dilerske poslove vrši razvrstavanje klijenata u odnosu na njihovo znanje, iskustvo, veštine i ciljeve ulaganja i upoznaje klijente sa pripadajućim nivoom zaštite koja će im biti pružena, u skladu sa zakonskom obavezom i međunarodnim pravilima i standardima za obavljanje investicione aktivnosti.

Zakonodavni okvir definiše dve kategorije klijenata:

- mali klijenti;
- profesionalni klijenti.

U kontekstu zaštite klijenata, mali klijenti imaju najviši nivo zaštite.

6.1. Mali klijenti

Malim klijentima se smatraju pravna i/ili fizička lica koja ne ispunjavaju uslove koji su propisani za profesionalne klijente.

6.2. Profesionalni klijenti

Profesionalni klijenti su klijenti koji poseduju iskustvo, znanje i stručnost da samostalno donesu odluke o investicionom ulaganju i pravilno ocene stvarne i potencijalne rizike. Shodno Zakonu, profesionalnim klijentima se smatraju:

1) Lica koja za investiciono poslovanje podležu obavezi odobrenja, odnosno nadzora od strane nadležnog organa:
   - kreditne institucije,
   - investiciona društva,
   - druge finansijske institucije čije poslovanje je odobrio ili nadzire odgovarajući nadzorni organ,
   - društva za osiguranje,
     - institucije kolektivnog investiranja i njihova društva za upravljanje,
     - penzijski fondovi i njihova društva za upravljanje,
     - dileri produktnih berzi, i druga lica čije je poslovanje pod nadzorom.

2) Pravna lica koja ispunjavaju najmanje dva od sledećih uslova:
   - ukupna imovina iznosi najmanje 20.000.000 evra,
   - godišnji poslovni prihod iznosi najmanje 40.000.000 evra,
   - sopstveni kapital u iznosu od najmanje 2.000.000 evra.

3) Republika, autonomne pokrajine i jedinice lokalne samouprave, kao i druge države ili nacionalna i regionalna tela, Narodna banka Srbije i centralne banke drugih država, međunarodne i nadnacionalne institucije, kao što su Međunarodni monetarni fond, Evropska centralna banka, Evropska investiciona banka i ostale slične međunarodne organizacije.

Odeljenje za brokersko dilerske poslove može tretirati i druge klijente kao profesionalne klijente na njihov zahtev, vodeći računa o proceni njihovog iskustva, znanja i stručnosti za samostalno donošenje investicionih odluka i procenu rizika u vezi sa investicionim ulaganjem a po ispunjenju Zakonom predviđenih uslova:

7. IZMENA KATEGORIZACIJE KLIJENATA

Ovlašćena banka na zahtev klijenta može:

- klijenta koji se smatra profesionalnim klijentom tretirati kao malog klijenta (prelazak na viši nivo zaštite),

- klijenta koji se smatra malim klijentom tretirati kao profesionalnog klijenta pod uslovom da ispunjava potrebne uslove (odricanje od višeg nivoa zaštite).

7.1. Prelazak na viši nivo zaštite

Prelazak na viši nivo zaštite podrazumeva prelazak profesionalnih klijenata u kategoriju malih klijenata.

Profesionalni klijent koji smatra da nije u stanju da pravilno proceni, odnosno upravlja rizicima koji karakterišu određenu investicionu uslugu, može pisanim putem da zatraži od Odeljenja za brokersko dilerske poslove viši nivo zaštite svojih interesa u odnosu na sve ili pojedinačnu uslugu, vrstu transakcije, odnosno finansijski instrument. U tom slučaju Odeljenje za brokersko dilerske poslove i klijent su dužni da zaključe ugovor, odnosno aneks ugovora kojim će biti precizirane usluge, odnosno transakcije i/ili finansijski instrumenti u vezi sa kojima klijent ne želi da bude tretiran kao profesionalni klijent.
Profesionalni klijenti su dužni da Odeljenje za brokersko dilerske poslove blagovremeno obaveštavaju o svim činjenicama koje bi mogle da utiču na promenu kategorije klijenata kod Odeljenja.

7.2. Odricanje od višeg nivoa zaštite

Mali klijent koji želi da bude tretiran kao profesionalni klijent može pisanim putem da zatraži od Odeljenja za brokersko dilerske poslove niži nivo zaštite svojih interesa u odnosu na sve ili pojedinačnu uslugu, vrstu transakcije, odnosno finansijski instrument. U tom slučaju, ukoliko su ispunjeni zakonom propisani uslovi, Odeljenje za brokersko dilerske poslove će postupiti u skladu sa zahtevom klijenta, a po sledećoj proceduri:
1) klijent na propisanom obrascu „Zahtev za promenu kategorizacije malog klijenta" obaveštava Odeljenje za brokersko dilerske poslove da želi da bude tretiran kao profesionalni klijent, u odnosu na sve ili na neku pojedinačnu investicionu uslugu, odnosno transakciju ili za određenu vrstu transakcija, odnosno finansijskih instrumenata;
2) Odeljenje za brokersko dilerske poslove, nedvosmisleno i u pisanoj formi, upozorava klijenta o zaštiti interesa i pravu na obeštećenje iz Fonda za zaštitu investitora, a koje ovim putem može da izgubi;
3) klijent potpisivanjem Zahteva za promenu kategorizacije daje izjavu da je svestan posledica gubitka nivoa zaštite.

8. FINANSIJSKI INSTRUMENTI

Finansijski instrumenti su:

- prenosive hartije od vrednosti;
- instrumenti tržišta novca;
- jedinice institucija kolektivnog investiranja;
- izvedeni finansijski instrumenti.

Rizici za klijente koji ulažu u finansijske instrumente

Najvažnije okolnosti na koje klijent mora obratiti pažnju prilikom donošenja odluke o kupovini ili prodaji finansijskog instrumenta su rizici ulaganja. U pogledu kvantifikacije neizvesnosti pri ulaganju, rizik se može definisati kao poznavanje nekog stanja u kojem se kao posledica neke odluke može pojaviti niz rezultata.
Verovatnoća ostvarivanja svakog rezultata može biti poznata ili može biti predmet sopstvene procene klijenta što je čest slučaj (u ovom slučaju ulagača i/ili izdavaoca). U skladu sa ZTK-a postoji pretpostavka da mali klijent za razliku od profesionalnog investitora ne poseduje znanje i iskustvo potrebno za procenu rizika u vezi sa onim investicionim uslugama ili transakcijama ili vrstom transakcije ili proizvoda za koje je razvrstan kao mali klijent.
Opšti rizici ulaganja u finansijske instrumente su sledeći:

1. **Rizik države** - rizik uslovljen rejtingom nacionalne privrede u svetskom okruženju u koje se ubrajaju:

   - **Rizik suvereniteta** - rizik izostanka sposobnosti i/ili volje otplate dospelog duga države.
   - **Politički rizik -** rizik neočekivanih političkih promena ili nestabilnosti u državi. Izvor nestabilnosti može biti promena Vlade, regulatornih tela i/ili ostalih političkih subjekata.
   - **Ekonomski ili konjunkturni rizik** - rizik gubitka vrednosti finansijskog instrumenta usled recesije lokalne privrede.

- **Devizni** rizik - rizik promene deviznog kursa. Promena kursa može uticati na povraćaj (smanjiti ili ga povećati) od ulaganja u stranoj valuti.
- **Inflatorni rizik** - rizik pada vrednosti finansijskog instrumenta usled rasta opšteg nivoa cena (inflacije).
- **Rizik promene zakonskih/poreskih propisa** - rizik značajne promene zakonskih i/ili poreskih propisa i/ili okvira poslovanja privrednog društva na način koji negativno utiče na profitabilnost ulaganja u finansijske instrumente i položaj investitora.
- **Rizik prenosa (transfera) kapitala** - rizik nastupanja zabrane iznošenja kapitala izvan državnih granica.

2. **Rizik izdavaoca** - rizik uslovljen činiocima direktno povezanima sa pojedinim privrednim društvom koje izdaje financijske instrumente u koji se ubrajaju:

- **Kreditni rizik** - rizik pada ili potpunog gubitka vrednosti finansijskog instrumenta usled pogoršanja boniteta, kreditnog rejtinga ili otvaranja stečaja nad izdavaocem.
- **Rizik industrije** - rizik značajne negativne promene okvira poslovanja privrednog društva u pogledu konkurencije, tehnologije, standarda i sl.
- **Upravljački rizik** - rizik neefikasne i destruktivne upravljačke strukture privrednog društva koja negativno utiče na njegovu uspešnost.
- **Operativni rizik** - rizik gubitka koji proizilazi iz neadekvatnih ili pogrešnih poslovnih procesa poslovnog subjekta, ljudskih propusta ili grešaka i internih sistema u obavljanju poslovnih aktivnosti te spoljnih događaja. Uključuje rizik kvara na informatičkim sistemima, rizik prekida komunikacionih veza između davaoca usluge (npr. Odeljenja za brokersko dilerske poslove), CRHoV i/ili Berze i/ili uređenih tržišta, prirodne katastrofe, prevare.
- **Rizik od neisplaćivanja dividende** - rizik da akcionarsko društvo neće isplatiti dividendu što zavisi od odluke Skupštine akcionarskog društva kao i o poslovanju istoga.
- **Ekološki rizik** - rizik nepovoljnog uticaja na okolinu usled obavljanja poslovnih aktivnosti privrednog društva.

3. **Rizik finansijskog instrumenta** - rizik uslovljen karakteristikama pojedinog finansijskog instrumenta u koji se ubrajaju:

- **Rizik likvidnosti** - rizik nedovoljno brze mogućnosti kupovine ili prodaje finansijskog instrumenta na sekundarnom tržištu kapitala bez značajnog gubitka vrednosti usled smanjene atraktivnosti istog ili neefikasnosti tržišta.
- **Tržišni rizik** - rizik promene vrednosti (povećanja ili smanjenja) finansijskog instrumenta usled dnevnih promena njihovih tržišnih cena.
- **Rizik psihologije tržišta** - rizik promene vrednosti finansijskog instrumenta usled špekulativnih aktivnosti velikih investitora odnosno velikih korporativnih akcija na berzi.
- **Rizik promene kamatnih stopa** - rizik smanjenja vrednosti finansijskog instrumenta usled promene nivoa kamatnih stopa na tržištu u odnosu na kamatnu stopu/prinos na predmetni instrument.
- **Rizik druge ugovorne stranke** - rizik pojedine ugovorne strane/subjekta da druga ugovorna strana/subjekt neće moći ispuniti svoje ugovorne obveze. Ponekad se ova vrsta rizika naziva i rizikom od stečaja.
- **Rizik sadiranja** - rizik da će saldiranje transakcije s finansijskim instrumentom biti otežano ili sasvim nemoguća, tj. da druga ugovorna strana neće isporučiti predmetni finansijski instrument ili neće ispuniti svoju novčanu obvezu koja proizilazi iz transakcije.
- **Rizik reinvestiranja** - rizik da će se budući novčani prihodi od pojedinog financijskog instrumenta uložiti po nižem prinosu ili nižoj kamatnoj stopi od one koju nosi sam finansijski instrument.
- **Rizik "timinga"** - rizik propuštanja povoljnih promena cene finansijskog instrumenta usled pogrešno odabranog trenutka za kupovinu ili prodaju finansijskog instrumenta.

- **Rizik finansijskog leveridža**- rizik finansiranja kupovine finansijskih instrumenata putem kredita. Nezavisno od vrste imovine pri kojoj je izvor investiranja dobijen zaduživanjem, investicija u sebi sadrži povećani rizik od gubitaka. Naime, sama profitabilnost investicije ne utiče na obavezu vraćanja duga, već ga čak u određenom broju slučajeva može i povećati. S druge strane, troškovi takvog finansiranja direktno utiču na smanjenje prinosa investicije.

Rizici za izdavaoce finansijskih instrumenata

Rizici za izdavaoce finansijskih instrumenata najvažnije su okolnosti na koje klijent treba da obrati pažnju prilikom donošenja odluke o korišćenju usluge sprovođenja ponude odnosno prodaje finansijskih instrumenata uz obavezu ili bez obaveze otkupa.

- **Devizni rizik** - rizik rasta ili pada vrednosti obaveza na osnovu izdanog finansijskog instrumenta u stranoj valuti izraženog u domaćoj valuti.
- **Rizik promene kamatnih stopa** - rizik rasta ili pada tržišnih prinosa/kamatnih stopa u odnosu na prinos/kamatnu stopu koju izdavalac plaća na izdate finansijske instrumente (tzv. trošak finansiranja).
- **Reputacioni rizik** - rizik nepovoljnog uticaja pojedinog događaja ili aktivnosti privrednog društva na ugled privrednog društva (npr. neuspeha novog izdavanja finansijskog instrumenta, nemogućnosti isplate kamate i/ili glavnice finansijskog instrumenta, nepoštovanja zakonskih obaveza u vezi sa izveštavanjem akciconara i javnosti).

Klijenti, osim gore navedenih rizika, treba da obrate pažnju i na rizike koji su opisani u nastavku ovog dokumenta.

Diversifikacija se s vremenom dokazala kao način uspešne ravnoteže rizika ulaganja i ostvarenog prinosa. Diversifikovano investiranje predstavlja ulaganje u različite vrste finansijskih proizvoda, različite rizičnosti, pa tako i različite stope prinosa (kamate).
Sopstvena (lična) imovina (ulaganje, ušteđevina), koja je diversifikovana (kombinovana) u depozitima, životnom osiguranju, investicionim fondovima, obveznicama i akcijama, pomaže u smanjenju ukupnog rizika ulaganja jer jedna vrsta investicije u određenom trenutku može ostvariti zadovoljavajuće prinose, dok druga vrsta investicije ne ostvaruje zadovoljavajuće prinose. Naravno, diversifikacija ulaganja ne garantuje potpunu sigurnost ulaganja. Ona samo smanjuje ukupan rizik ulaganja.

Dodatne informacije o finansijskim instrumentima

Odeljenje za brokersko dilerske poslove je dužno da pored uobičajnog izveštavanja o kretanju cena, ponudi i tražnji finansijskih instrumenata koji su predmet ispostavljanja naloga, posebno informiše i upozna malog klijenta, u slučaju da je finansijski instrument predmet javne ponude koja je u toku i za koju je izdat prospekt, sa načinom na koji je prospekt dostupan. Takođe mali klijent mora da dobije dovoljno informacija i pojedinosti koje se odnose na jemca i jemstvo ukoliko postoji jemstvo trećeg lica.

Ukoliko se radi o složenim finansijskim instrumentima koji se sastoje od dva ili više finansijskih instrumenata, Odeljenje brokersko dilerskih poslova će malom klijentu pružiti odgovarajući opis pojedinačnih komponenti takvog instrumenta, kako bi mali klijetn stekao sliku o međusobnom uticaju i riziju svakog pojedinačnog instrumenta na ukupni rizik ulaganja u složeni finansijski instrument.

8.1. PRENOSIVE HARTIJE OD VREDNOSTI

Prenosive hartije od vrednosti su sve vrste hartija od vrednosti kojima se može trgovati na tržištu kapitala, izuzev instrumenata plaćanja. Prenosive hartije od vrednosti uključuju naročito:

- akcije društava ili druge hartije od vrednosti ekvivalentne akcijama društava, a predstavljaju učešće u kapitalu ili u pravima glasa tog pravnog lica, kao i depozitne potvrde koje se odnose na akcije;
- obveznice i druge oblike sekjuritizovanog duga, uključujući i depozitne potvrde koje se odnose na navedene hartije;
- druge hartije od vrednosti koje daju pravo na sticanje i prodaju prenosive hartije od vrednosti ili na osnovu koje se može obavljati plaćanje u novcu, a čiji se iznos utvrđuje na osnovu prenosive hartije od vrednosti, valute, kamatne stope, prinosa, robe, indeksa ili drugih odredivih vrednosti.

Prenosive hartije od vrednosti javnog društva sa sedištem u Republici koje se izdaju ili nude na području Republike, izdaju se, odnosno nude se kao dematerijalizovani finansijski instrumenti.

8.1.1. Akcije

Akcije su dematerijalizovane vlasničke hartije od vrednosti koje izdaje akcionarsko društvo. Akcionarsko društvo je društvo čiji je osnovni kapital podeljen na akcije koje ima jedan ili više akcionara i nemaju rok dospeća.
Akcije mogu biti:
- obične i
- preferencijalne.

U okviru svake vrste akcija, akcije koje daju ista prava čine jednu klasu akcija. Sve obične akcije čine uvek jednu klasu akcija. Akcije koje se izdaju mogu biti sa ili bez nominalne vrednosti.

Ako društvo izdaje akcije sa nominalnom vrednošću, sve akcije iste klase moraju imati istu nominalnu vrednost.

Obična akcija je akcija koja imaocu daje sledeća prava:
- pravo učešća i glasanja na skupštini, tako da jedna akcija uvek daje pravo na jedan glas;
- pravo na isplatu dividende;
- pravo učešća u raspodeli likvidacionog ostatka ili stečajne mase u skladu sa zakonom kojim se uređuje stečaj;
- pravo prečeg sticanja običnih akcija, i drugih finansijskih instrumenata zamenljivih za obične akcije, iz novih emisija;
- druga prava u skladu sa ovim zakonom i statutom akcionarskog društva.

Obične akcije ne mogu se pretvoriti u preferencijalne akcije ili druge finansijske instrumente.

Preferencijalna akcija je akcija koja imaocu daje jedno ili više povlašćenih prava utvrđenih statutom i odlukom o izdavanju:
- pravo na dividendu u unapred utvrđenom novčanom iznosu ili u procentu od njene nominalne vrednosti, koja se isplaćuje prioritetno u odnosu na imaoce običnih akcija;
- pravo da mu se neisplaćena dividenda kumulira i isplati pre isplate dividendi imaocima običnih akcija (kumulativna preferencijalna akcija);
- pravo da participira u dividendi koja pripada imaocima običnih akcija, u svim slučajevima isplate dividende imaocima običnih akcija ili po ispunjenju određenih uslova (participativna preferencijalna akcija);
- pravo prvenstva naplate iz likvidacionog ostatka ili stečajne mase u odnosu na imaoce običnih akcija;
- pravo pretvaranja tih akcija u obične ili u drugu klasu preferencijalnih akcija (zamenljive preferencijalne akcije);
- pravo prodaje tih akcija akcionarskom društvu po unapred utvrđenoj ceni ili pod drugim uslovima.

Rizici ulaganja u akcije

Nivo rizika kod ulaganja u akcije zavisi od prava koje akcije donose imaocu, kao i o bonitetu izdavaoca i opštem stanju na tržištu kapitala.
Osim već navedenih opštih rizika, sledeći rizici su posebno povezani sa akcijama:

- **Kreditni rizik** - u slučaju stečaja i likvidacije akcionarskog društva vlasnici običnih akcija biće na poslednjem mestu pri raspodeli preostale imovine (tek nakon što se iz stečajne mase podmire svi ostali poverioci). Kao posledica može se dogoditi da se vrednost akcija predmetnog akcionarskog društva značajno smanji ili se u potpunosti izgubi što može rezultirati potpunim gubitkom ulaganja za investitora.
- **Tržišni rizik** - cena akcije ili tržišna vrednost akcije koja se formira na berzi zavisno od ponude i tražnje može značajno fluktuirati, posobno kratkoročno, uzimajući u obzir da na navedenu cenu može uticati niz domaćih i međunarodnih faktora kao što su npr. rezultati poslovanja akcionarskog društva, očekivanja vezana za buduće poslovanje kao i opšti privredni i politički uslovi.
- **Rizik likvidnosti** – akcijama se po pravilu trguje na organizovanim tržištima (berzama), a njihova cena formira se na osnovu ponude i tražnje. Ukoliko se ponuda i/ili tražnja za pojedinu akciju značajno smanji ili u potpunosti iščezne (to se, po pravilu, događa tokom tržišnih poremećaja, kriza i sl.) utrživost tih akcija takođe se smanjuje dovoljno brzo i bez značajnog gubitka vrednosti, a u ekstremnim slučajevima akcije mogu postati potpuno neutržive. Uopšteno, akcije uključene u niže nivoe berzanske kotacije manje su likvidne od akcija koje su uključene u više nivoe.
- **Rizik neisplaćivanja dividende** - rizik da akcionarsko društvo neće isplatiti dividendu, u zavisnosti od odluke Skupštine akcionarskog društva kao i poslovanju istoga.

Što je veći potencijalni povraćaj ulaganja, to je veći rizik koji preuzima klijent. Treba imati u vidu da nastupanje jednog i/ili više navedenih rizika može prouzrokovati velike gubitke za klijenta, čak i gubitak čitavog ulaganja.

8.1.2. Obveznice

Obveznice su dugoročni prenosivi i dematerijalizovani finansijski instrumenti koje izdaju države, lokalne samouprave, banke i privredna društva kako bi finansirali dugoročne investicije. Izdavanjem obveznica, izdavalac se obavezuje da će vlasniku, odnosno imaocu obveznica isplatiti određeni novčani iznos (kamatu i glavnicu) na način i u skladu sa uslovima pod kojim je obveznica izdata.
Obveznice se mogu podeliti prema njihovim brojnim karakteristikama, a najčešće se dele na sledeći način:

- **Prema izdavaocu**:
  - državne – izdavalac je država, odnosno ministarstvo finansija ili trezor,
  - municipalne – izdavalac jedinica lokalne samouprave,
  - korporativne – izdavalac privredno društvo.

- **Prema kamatnoj stopi**:
  - obveznice bez isplate kamate (kupona)
  - obveznice s nepromenjivom kamatnom stopom (kuponom),
  - obveznice sa promenjivom kamatnom stopom (kuponom).

- **prema otplati glavnice**:
- obveznice sa jednokratnim dospećem glavnice – izdavalac glavnicu isplaćuje o dospeću,
- obveznice sa amortizujućom otplatom glavnice.

Obveznice se mogu izdati u različitim valutama (u skladu sa važećom regulativom), mogu biti različite ročnosti, mogu biti negarantovane ili garantovane (npr. jemstvom), a sve to ih čini vrlo prilagodljivim instrumentom finansiranja za izdavaoca.

Rizici ulaganja u obveznice

- **Kreditni rizik** - predstavlja verovatnoću da će izdavalac obveznice biti u nemogućnosti da izmiri svoje dospele obaveze na osnovu izdate obveznice. Ovaj rizik nastupa u slučaju nesolventnosti tj. u slučaju stečaja izdavaoca. Zato ulagač mora proceniti bonitet izdavaoca i tako prilagoditi svoja očekivanja prinosa. Uopšteno, što je lošiji bonite izdavaoca, traženi prinos biće viši i obrnuto. Dakle, obveznice najvećeg boniteta, a time i najveće sigurnosti (i najnižeg prinosa) u pravilu su državne obveznice, zatim municipalne obveznice a zatim korporativne.
- **Rizik promene kamatnih stopa** - verovatnoća promene kamatne stope na tržištu u odnosu na kamatnu stopu na obveznicu. Promene kamatnih stopa na tržištu obrnuto su proporcionalne od promena cene obveznice. Npr. ukoliko kamatna stopa na tržištu poraste više od kamatne stope na obveznicu, cena obveznice će se smanjiti i obrnuto. Što više i duže kamatna stopa na obveznicu odstupa od tržišne kamatne stope, uticaj na cenu obveznice biće izraženiji. Ovaj rizik najizraženiji je kod obveznica bez isplate kamate (kupona), nešto manje izražen kod obveznica s nepromenjivom kamatnom stopom, a najmanje izražen kod obveznica s promenjivom kamatnom stopom. Obveznice s dužim dospećem biće više izložene riziku promene kamatnih stopa nego obveznice s kraćim dospećem.
- **Kursni rizik** - verovatnoća da će se vrednost obveznica koje su denominovane u jednoj valuti ili uz valutnu klauzulu, a izražene u drugoj valuti smanjiti usled promene kursa tih valuta. Npr. dinarska protivvrednost ulaganja u obveznice u eurima s valutnom klauzulom smanjiće se ukoliko se smanji kurs EUR/ RSD i obrnuto.
- **Tržišni rizik** - rizik pada tržišne vrednosti (cene) obveznice usled uobičajenih periodičnih kretanja ponude i tražnje na tržištu kapitala. Na ponudu i tražnju, a tako i na cenu obveznice mogu, npr. uticati promena kreditnog rejtinga (boniteta) izdavaoca, promene kamatnih stopa, verovatnoća prevremenog otkupa obveznice od strane izdavaoca itd.
- **Rizik likvidnosti** – predstavlja verovatnoću da će ulagač brzo i/ili bez većih gubitaka vrednosti moći kupiti ili prodati obveznicu. Likvidnost obveznica zavisi od izdavaoca, od ukupnog obima emisije, preostalom vremenu do dospeća, raznolikosti i brojnosti imaoca obveznice, opštim tržišnim uslovima i sl. S obzirom da ponuda i tražnja uslovljavaju likvidnost, ne postoji garancija da će ulagač u željenom trenutku moći da kupi ili da proda pojedinu obveznicu.

8.2. INSTRUMENTI TRŽIŠTA NOVCA

Instrumenti tržišta novca su finansijski instrumenti (kratkoročni dužnički instrumenti) kojima se obično trguje na tržištu novca, kao što su trezorski, blagajnički i komercijalni zapisi i sertifikati o depozitu, izuzev instrumenata plaćanja, a čiji je rok dospeća kraći od jedne godine.

- **Državni (Trezorski) zapisi** - finansijski instrumenti koje izdaje Ministarstvo finansija Republike Srbije s rokovima dospća do godinu dana. Kupuju se na aukcijama koje objavljuje Ministarstvo finansja Republike Srbije – Uprava za trezor. U primarnoj aukciji prodaju se uz diskont, a kasnije se njima trguje na sekundarnom tržištu.
- **Blagajnički zapisi** - prenosivi financijski instrumenti s rokom dospeća do jedne godine. Izdaju ga ministarstva finansija, državne agencije ili centralne banke. U Srbiji blagajničke zapise izdaje Narodna Banka Srbije. Smatraju se nerizičnim instrumentom, a sigurnost i niži prinos su mu glavne karakteristike.
- **Komercijalni zapisi** - prenosivi financijski instrumenti koje izdaju društva (izdavalac), na ime, u dematerijaliziranom obliku. Omogućuju podmirenje kratkoročnih potreba društva tako da izdavalac, zavisno od situacije na tržištu, izdaje tranše zapisa koje su u okviru limita uspostavljenog programa. Komercijalni zapis je najčešće negarantovani (neosigurani) finansijski instrument. Program izdavanja komercijalnih zapisa je program finansiranja kratkoročnih potreba društva u okviru kojega je društvu omogućeno izdavanje tranši komercijalnih zapisa različitih ročnosti, dospeća i denominacije do maksimalnog ukupnog iznosa koji je predviđen programom.

Komercijalne zapise izdaju privredna društva različitog boniteta pa su zato komercijalni zapisi nesigurniji instrument u odnosu na trezorske ili blagajničke zapise.

- **Sertifikati o depozitu -** prenosivi finansijski instrumenti kojima banke pribavljaju kratkoročna novčana sredstva. Sertifikate o depozitu banke "prodaju" izdajući njihove emisije u velikim iznosima ili ih izdaju na osnovu depozita.

Rizici ulaganja u instrumente tržišta novca

klijent koji ulaže u instrumente tržišta novca izložen je svim opštim rizicima ulaganja u finansijske instrumente. Međutim, posebnu pažnju potrebno je posvetiti proceni sledećih rizika:

- **Kreditni rizik -** verovatnoća da izdavalac instrumenta tržišta novca neće biti u mogućnosti da podmiri svoje dospele obaveze koje proizlaze iz instrumenta. Spomenuta verovatnoća biće veća što je kreditni rejting odnosno bonitet predmetnog izdavaoca niži/lošiji. Što je veći kreditni rizik, premija rizika treba biti veća, a time i prinos na finansijski instrument koji ulagač očekuje.
- **Rizik likvidnosti -** za instrumente tržišta novca, po pravilu, ne postoje organiziovana (regulisana) sekundarna tržišta, pa se oni zato najčešće drže do dospeća. Ukoliko ulagač želi prodati takav instrument, ne postoji garancija da će to uspeti brzo i bez značajnog gubitka vrednosti.
- **Kursni rizik -** verovatnoća da će se smanjiti vrednost finansijskog instrumenta denominovanog u jednoj valuti ili uz valutnu klauzulu, a izraženog u drugoj valuti, usled promene kursa tih valuta. Npr. dinarska protivvrednost ulaganja u komercijalni zapis u eurima s valutnom klauzulom smanjiće se ukoliko se kurs EUR/RSD smanji i obrnuto.

8.3. JEDINICE INSTITUCIJA KOLEKTIVNOG INVESTIRANJA

Otvoreni fond je institucija kolektivnog investiranja koja nema svojstvo pravnog lica i koja funkcioniše na principu prikupljanja novčanih sredstava putem izdavanja investicionih jedinica i otkupa investicionih jedinica na zahtev članova fonda, kao i ulaganja prikupljenih novčanih sredstava u različite vrste imovine u skladu sa Zakonom o investicionim fondovima. Društvo za upravljanje investicionim fondom organizuje otvoreni fond na osnovu rešenja Komisije za hartije od vrednosti o davanju dozvole za organizovanje otvorenog fonda. Imaoci udela (investicionih jedinica) u navedenom fondu imaju pravo, osim prava na proporcionalni udeo u dobiti fonda, u svako doba tražiti otkup (isplatu) investicione jedinice i na taj način istupiti iz fonda.
Svaki ulagač pre kupovine investicionih jedinica otvorenog investicionog fonda morao bi se upoznati sa osnovnim dokumentima koji definišu karakteristike pojedinog fonda, uključujući i limite ulaganja odnosno rizičnost instrumenata u koje se ulažu prikupljena sredstva ulagača, a to je prospekt .
S obzirom na karakteristike, postoje razne vrste otvorenih investicionih fondova kao što su na primer:

- **Fond rasta vrednosti imovine –** vrsta investicionog fonda koji najmanje 75% prikupljenih novčanih sredstava (imovinu) ulaže u akcije koje izdaju:
- akcionarska društva sa sedištem u Republici Srbiji,a kojima se trguje na organizovanim tržištima,
- akcionarska društva sa sedištem u državama članicama EU, OECD-a, odnosno susednim državama kojima se trguje na organizovanom tržištu u Republici,
- akcionarska društva sa sedištem u državama članicama EU, OECD-a, odnosno susednim državama, kojima se trguje na organizovanim tržištima u tim zemljama.
- **Fond prihoda –** vrsta fonda koji najmanje 75% imovine ulaže u hipotekarne obveznice koje se izdaju na teritoriji Republike i dužničke hartije od vrednosti koje izdaju:
- Narodna banka Srbije, u skladu sa zakonom kojim se uređuje organizacija i nadležnost Narodne banke Srbije
- Republika, jedinice teritorijalne autonomije i lokalne samouprave u Republici i druga pravna lica uz garanciju Republike, u skladu sa zakonom kojim se uređuje javni dug,
- Međunarodne finansijske institucije,
- države članice EU, OECD-a, odnosno susedne države, odnosno jedinice lokalne samouprave tih država, kojima se trguje na organizovanim tržištima u tim zemljama,
- pravna lica sa sedištem u Republici kojima se trguje na organizovanom tržištu,

- pravna lica sa sedištem u državama članicama EU i OECD-a, odnosno susednim državama, kojima se trguje na organizovanim tržištima u tim državama.

- **Balansirani fond** – vrsta fonda koji najmanje 85% imovine ulaže u vlasničke hartije od vrednosti i dužničke hartije od vrednosti u koje može ulagati Fond rasta vrednosti imovine i Fond prihoda saglasno zakonskoj regulativi. Ulaganje u dužničke hartije od vrednosti i novčane depozite ne može biti manje od 35% ni više od 65% vrednosti imovine fonda.
- **Fond očuvanja vrednosti imovine** – vrsta fonda koji najmanje 75% imovine ulaže u:

- kratkoročne dužničke hartije od vrednosti koje izdaju: NBS u skladu sa zakonom kojim se uređuje organizacija i nadležnost Narodne banke Srbije; Republika, jedinice teritorijalne autonomije i lokalne samouprave u Republici u skladu sa zakonom kojim se uređuje javni dug; pravna lica sa sedištem u Republici, kojima se trguje na organizovanom tržištu u Republici;
- novčane depozite u bankama sa sedištem u Republici osnovanim u skladu sa zakonom kojim se uređuje poslovanje banaka i drugih finansijskih organizacija i u bankama u državama članicama EU, odnosno OECD-a.

8.4. IZVEDENI FINANSIJSKI INSTRUMENTI

U izvedene finansijske instrumente, koji se smatraju složenim finansijskim instrumentima, ubrajaju se:

- opcije, fjučersi, svopovi, kamatni forvardi i ostali izvedeni finansijski instrumenti, valute, kamatne stope, prinos, kao i drugi izvedeni finansijski instrumenti, finansijski indeksi ili mere koje je moguće namiriti fizički ili u novcu;
- opcije, fjučersi, svopovi, kamatni forvardi i ostali izvedeni finansijski instrumenti koji se odnose na robu i koji:
  - moraju biti namireni u novcu,
  - mogu biti namireni u novcu po izboru jedne od ugovornih strana, a iz razloga koji nisu u vezi sa neizvršenjem obaveza ili raskidom ugovora;
- opcije, fjučersi, svopovi i ostali izvedeni finansijski instrumenti koji se odnose na robu i mogu namiriti fizički, pod uslovom da se njima trguje na regulisanom tržištu, odnosno MTP;
- opcije, fjučersi, svopovi, forvardi i ostali izvedeni finansijski instrumenti koji se odnose na robu i mogu namiriti fizički, a nisu obuhvaćeni prethodno i:
  - nemaju komercijalnu namenu,
  - imaju karakteristike izvedenih finansijskih instrumenata, imajući u vidu, između ostalog, da li se kliring i saldiranje vrši u priznatim klirinškim kućama ili da li podležu redovnim pozivima za doplatu;
- izvedeni finansijski instrumenti za prenos kreditnog rizika;
- finansijski ugovori za razlike;
- opcije, fjučersi, svopovi, kamatni forvardi i drugi izvedeni finansijski instrumenti koji se odnose na klimatske varijable, troškove prevoza, stope inflacije, kvote emitovanja ili druge službene, ekonomske i statističke podatke, a koji se namiruju u novcu ili se mogu namiriti u novcu po izboru jedne od ugovornih strana iz razloga koji nisu u vezi sa neizvršenjem obaveza ili raskidom ugovora, kao i drugi izvedeni finansijski instrumenti koji se odnose na imovinu, prava, obaveze, indekse i mere koji nisu navedeni u ovoj tački, a koji imaju odlike drugih izvedenih finansijskih instrumenata, imajući u vidu, između ostalog, da li se njima trguje na regulisanom tržištu ili MTP, da li se kliring i saldiranje vrše u priznatim klirinškim kućama i da li podležu redovnim pozivima za doplatu.

Rizici ulaganja u izvedene finansijske instrumente

Osim opštih rizika, najvažniji rizici ulaganja su:

- **Pozicioni rizik (vrsta tržišnog rizika)** - rizik gubitka zbog promene cene (povećanja ili smanjenja) financijskog instrumenta odnosno u slučaju finansijskog instrumenta koji je izveden iz promene cene odnosne varijable:
  - **opšti pozicioni rizik** - rizik gubitka na osnovu promene cene finansijskog instrumenta usled promene nivoa kamatnih stopa ili većh promena na tržištu kapitala, nezavisno od bilo koje specifične karakteristike tog finansijskog instrumenta,
  - **specifični pozicioni rizik** - rizik gubitka na osnovu promene cene finansijskog instrumenta usled činjenica koje se odnose na izdavaoca instrumenta, odnosno u slučaju izvedenog finansijskog instrumenta, usled činjenica koje se odnose na izdavaoca osnovnog finansijskog instrumenta.
- **Rizik saldiranja** - koji uključuje i rizik druge ugovorne strane - rizici gubitaka na osnovu neispunjavanja obaveza druge ugovorne strane.
- **Kursni rizik -** rizik gubitaka koji nastaje zbog promene kursa valuta.
- **Robni rizik -** rizik gubitka koji nastaje zbog promena cena robe.
- **Kreditni rizik -** rizik gubitka koji nastaje zbog neispunjavanja novčane obaveze.
- **Rizik likvidnosti -** rizik gubitka koji nastaje zbog postojeće ili očekivane nemogućnosti investicionog društva da izmiri svoje novčane obaveze u roku dospeća.

9. PROCENA PODOBNOSTI

Prilikom pružanja investicionih usluga, Odeljenje za brokersko dilerske poslove je dužno da, na osnovu podataka koje joj dostavi klijent, izradi profil o znanju i iskustvu (potencijalnog) klijenta - malog klijenta na području ulaganja (uzimajući u obzir prirodu klijenta, prirodu i obim usluga, vrstu i složenost proizvoda ili transakcije) kako bi ocenila da li je podoban proizvod ili investiciona usluga koja mu se nudi ili koju zahteva.

U slučaju (potencijalnog) klijenta - profesionalnog klijenta, Odeljenje za brokersko dilerske poslove može pretpostaviti da isti ima potrebna znanja i iskustvo za procenu rizika u vezi sa onim investicionim uslugama i transakcijama, za koje je razvrstan kao profesionalni investitor.

Navedeni profil o znanju i iskustvu (potencijalnog) klijenta - malog klijenta, mora da sadrži sledeće podatke:
- osnovne podatke o (potencijalnom) klijentu,
- vrstu usluge, transakcija i finansijskih instrumenata koji su poznati (potencijalnom) klijentu,
- prirodu, vrednost i učestalost transakcija (potencijalnog) klijenta i razdoblje u kom su izvršene,
- zvanje i trenutno zanimanje (potencijalnog) klijenta,
- određenu vrstu proizvoda ili investicione usluge koju Odeljenje za brokersko dilerske poslove nudi (potencijalnom klijentu ili koju potencijalni) klijent zahteva.

Profil se izrađuje na osnovu propisanog obrasca Odeljenja za brokersko dilerske poslove - Upitnika za procenu podobnosti investicione usluge koji je svakom klijentu ili potencijalnom klijentu dostupan prilikom ugovaranja navedenih usluga i aktivnosti.
Ako Odeljenje za brokersko dilerske poslove na osnovu prikupljenih podataka od (potencijalnog) klijenta proceni da neki proizvod ili usluga nisu pogodni za (potencijalnog) klijenta, odnosno ako zbog nedostatka potrebnih podataka nije u mogućnosti da utvrdi da li je neki proizvod ili usluga pogodna za (potencijalnog) klijenta, upozoriće ga na to da može biti izložen rizicima koji prelaze granice njegovog znanja i iskustva. Ako klijent i dalje želi da koristi investicionu uslugu na sosptvenu odgovornost, dužan je da potpiše *Izjavu o nameri korišćenja* investicione usluge na sopstvenu odgovornost koja se nalazi u okviru Upitnika za procenu pogodnosti investicione usluge.
Investicione usluge koje se isključivo sastoje od prijema i prenosa i/ili izvršavanja naloga za račun klijenta, sa ili bez pomoćnih usluga, mogu se pružiti i bez prikupljanja podataka ili davanja navedene procene ako su ispunjeni svi sledeći uslovi:
- usluga je pružena na inicijativu klijenta;

- usluga se odnosi na:
  - akcije koje su uključene u trgovanje na regulisanom tržištu, odnosno MTP ili na ekvivalentnom tržištu trećih zemalja,
  - instrumente tržišta novca, obveznice i druge forme sekjuritizovanog duga, isključujući obveznice i instrumente sekjuritizovanog duga koji sadrže izvedeni finansijski instrument,
  - jedinice institucija kolektivnog investiranja,
  - ostale slične finansijske instrumente.
- klijent je jasno upozoren da Banka nema obavezu da procenjuje podobnost pruženog ili ponuđenog finansijskog instrumenta ili usluge, kao i da iz tih razloga klijent ne uživa zaštitu u skladu sa Pravilnikom Komisije o ponašanju investicionog društva prilikom pružanja investicionih i drugih usluga.

10. MESTA IZVRŠENJA NALOGA

Podaci o mestima izvršenja naloga nalaze se u okviru internog akta - Pravila izvršavanja naloga odeljenja za brokersko dilerskih poslova Komercijalne banke AD Beograd, koja se nalaze na internet stranici Banke (www.kombank.com), u Odeljenju za brokersko dilerske poslove, kao i u ekspoziturama Banke ovlašćenim za te poslove. Za dodatne podatke o mestima izvršavanja naloga potrebno je kontaktirati Odeljenje za brokersko dilerske poslove.

11. TROŠKOVI I NAKNADE

Svi podaci o troškovima i naknadama navedeni su u Pravilniku o tarifi Odeljenja za brokersko dilerske poslove Komercijalne banke AD Beograd za svaku od finansijskih usluga i aktivnosti koje Odeljenje za brokersko dilerske poslove pruža i obavlja, i koji je svakom klijentu ili potencijalnom klijentu dostupan prilikom ugovaranja navedenih usluga i aktivnosti. Za sve ostale naknade, troškove i povezane izdatke koji nisu ovde navedeni, potrebno je kontaktirati relevantni organizacioni deo Odeljenje za brokersko dilerske poslove, naveden u ovom dokumentu.

Napomena: Ovaj dokument podložan je povremenim izmenama / dopunama. Ažurirana verzija dokumenta dostupna je na internet strani Banke http:/www.kombank.com.

KOMERCIJALNA BANKA AD
Sektor HoV i finansijskih tržišta
Odeljenje za brokersko dilerske poslove

Direktor odeljenja
Vladimir Garić

Izvršni direktor
Bojan Kordić